

## บทที่ 2

### กรอบทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาถึงการเข้ามา มีบทบาทและสานต่อ รวมทั้งการสร้างทายาททางการเมืองของตระกูลนักการเมือง มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการพิจารณา ได้แก่ แนวความคิดการเป็นนักการเมือง และชนชั้นนำ ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของผู้มีอำนาจว่า มักจะสืบทอดอำนาจให้คนกลุ่มเดียวกันได้อย่างต่อเนื่องถาวร และสืบทอดไปยังลูกหลาน เช่น การเป็นผู้นำแบบประเพณี ที่ผู้นำดำรงความเป็นผู้นำโดยอาศัยการสืบทอดสายเลือดวงศ์ตระกูล<sup>1</sup> แนวความคิดที่ว่าด้วยแรงจูงใจ ในการที่ก้าวมาสู่วงการเมือง ความต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นโดยผ่านช่องทางการเมือง และแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการกล่อมเกลாதวงการเมือง วิธีการเรียนรู้ทางการเมือง

#### แนวความคิดเกี่ยวกับนักการเมือง

นักการเมือง คือ บุคคลที่ใช้และมีอำนาจทางการเมืองมากกว่าคนอื่นในสังคมอำนาจทางการเมืองนั้น เกี่ยวกับการแจกแจงค่านิยมที่หายากในระบบการเมือง<sup>2</sup> Arnold Wehmhoener ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับนักการเมือง โดยเน้นบทบาทของนักการเมืองว่า เป็นผู้กำหนดวัฒนธรรม หรือเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในตำแหน่งระดับสูงของโครงสร้างสังคมนั้นๆ หรือนักการเมือง หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งมีอำนาจสูงสุดในแต่ละสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญและมีชื่อเสียง อาจรวมถึงบุคคลหลายอาชีพด้วยกัน บุคคลที่มีตำแหน่งสูงมีอำนาจหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มน้อยในสังคมและเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรสินส่วนใหญ่ หรือมีสถานภาพสังคมในระดับสูง หรือเป็นผู้มีอิทธิพลไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลต่อสมาชิกของสังคม<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Fred R. von der Mehden, Political Elites in the Developing Nations. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1969) , p. 23.

<sup>2</sup> Marvin Zonis, The Political Elite of Iran. (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1971), p. 5.

<sup>3</sup> Arnold Wehmhoener, ed., Elite and Development. (Bangkok : Workshop-Series-Report VI, 1975), p. 3.

Gaetano Mosca ได้กำหนดความแตกต่างระหว่างนักการเมือง หรือ ผู้ที่เป็นชนชั้นปกครอง หรือผู้นำทางการเมือง (elite) กับ ประชาชนทั่วไป (masses) ว่า ในความเป็นจริงที่แน่นอนและมีแนวโน้มว่าจะต้องได้พบในองค์กรการเมืองทุกแห่ง สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดในทุกสังคมที่ล้ำหลังหรือ จะเป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าเพียงใด จะมีบุคคลในสังคมอยู่ 2 พวก คือ ชนชั้นผู้ปกครอง กับ ชนชั้นผู้ถูกปกครอง พวกแรกมีจำนวนน้อยแต่ควบคุมหน้าที่ทางการเมือง ผูกขาดอำนาจและเป็นผู้ที่ได้เปรียบจากผลที่อำนาจนำมาให้ ส่วนพวกที่สอง เป็นพวกที่มีจำนวนมากกว่าพวกแรก แต่กลับถูกบงการและควบคุมโดยพวกแรก ในลักษณะที่เป็นการควบคุมทางกฎหมาย การตัดสินใจขาด และการอาศัยความรุนแรงทั้งมากและน้อย<sup>4</sup>

ขณะเดียวกัน การที่คนกลุ่มน้อยมีอิทธิพลเหนือคนกลุ่มใหญ่นั้น ได้อาศัยข้อเท็จจริงที่ว่า ในอดีตที่ผ่านมาได้เป็นเช่นนั้น การครอบงำของคนกลุ่มน้อยที่มีองค์กรที่จัดระเบียบแล้ว การเชื้อพองผู้นำคนเดียวมีอิทธิพลเหนือคนกลุ่มใหญ่ ที่ยังไม่ได้จัดระเบียบองค์กรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อำนาจของคนกลุ่มน้อยใดๆ เป็นสิ่งที่คนแต่ละคนในคนกลุ่มใหญ่ไม่อาจต่อต้านได้ รวมทั้งการที่คนกลุ่มน้อยจัดองค์กรขึ้นมา ก็เพื่อเหตุผลและผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อยเท่านั้น และในข้อเท็จจริงแล้ว คนกลุ่มน้อยเหล่านี้ประกอบด้วย บุคคลแต่ละคนที่เป็นคนชั้นนำ สมาชิกของคนกลุ่มน้อยที่เป็นผู้ปกครองตามปกติแล้ว จะเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างมากมายในสังคมที่เขาอาศัยอยู่<sup>5</sup>

Putnam ได้ให้คำจำกัดความของนักการเมือง หรือ ชนชั้นนำ (elite) อย่างกว้างๆ โดยไม่พิจารณาถึงขนาด องค์กรประกอบและกฎเกณฑ์ ที่ได้ตั้งขึ้นในการจัดแบ่งทฤษฎีของผู้นำ เริ่มด้วยหลักฐานข้อแรก คือ ประชาชนบางคนที่มีอำนาจทางการเมืองมากกว่าบุคคลอื่นๆ อย่างนี้ เรียกว่าเป็นผู้นำทางการเมือง<sup>6</sup> ส่วน Friedrich ระบุว่า ผู้นำทางการเมือง คือ ผู้ที่มีอำนาจมากในกลุ่ม<sup>7</sup>

<sup>4</sup> Gaetano Mosca, The Ruling Class. (New York : McGraw-Hill, 1965), p. 50.

<sup>5</sup> Ibid., p. 53.

<sup>6</sup> Robert D.Putnam, The Comparative Study of Political Elite. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice- Hall, Inc., 1976), p. 5.

<sup>7</sup> Carl Joachim Friedrich, Man and His Government : An Empirical Theory of Politics. (New York : McGraw-Hill., 1963), p. 321.

นอกจากนี้ บุคคลที่ร่ำรวยในทางการค้าและธุรกิจต่างๆ อาจเรียก่าเป็นนักการเมืองได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ยึดกุมทรัพยากรของเมืองส่วนใหญ่ไว้ในกลุ่มตนเอง และพร้อมที่จะใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่เพื่อก้าวไปสู่การเมือง หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในทางการเมือง เพื่อที่จะใช้กำลังอำนาจทางการเมืองในการแสวงหาหรือรักษาผลประโยชน์ของตนหรือของกลุ่มตน

James David Barber ได้แบ่งกลุ่มชนที่เข้าร่วมในทางการเมือง หรือขบวนการทางการเมือง ระดับนักการเมืองออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

1. ประเภทอาสาหรืออุทิศตัวเต็มที่ (devotion) กลุ่มนี้จะอุทิศตัวเอง จะเป็นพวกที่มีความคิดและความรู้สึกที่รุนแรง เช่น ยอมรับนับถือนโยบายพรรค และหัวหน้าพรรคอย่างลึกซึ้ง (fanatical devotion) จนสามารถเอาการเมืองแทนศาสนาได้ เชื่อมมั่นและหวังในระบบการเมือง พวกนักการเมืองประเภทนี้ จะเป็นแกนนำสำคัญที่เดินหน้า ได้แก่ นักการเมืองระดับหัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรค หรือเลขาธิการพรรค เป็นต้น

2. ประเภทแนวร่วมหรือพันธมิตร (Allignment) นักการเมืองประเภทมีศรัทธาและมีอุดมการณ์ทางการเมือง รองจากนักการเมืองประเภทแรก แต่จะมีระดับความเชื่อมั่นศรัทธา ในระบบการเมืองลดระดับลงมาบ้างเล็กน้อย

3. ประเภทพวกมีศรัทธา (allegiance) สำหรับนักการเมืองประเภทนี้ มีระดับความศรัทธาทางการเมืองไม่รุนแรงนัก แม้ว่าโอกาสจะอำนวยให้ก็ตาม พวกนี้จะเป็นพวกเฉื่อยชาเฉยเมยทางการเมือง แต่มีความเชื่อมั่นและมีความศรัทธาในระบบการเมืองอยู่บ้าง แต่เมื่อความรู้สึกเฉื่อยชาเข้าครอบงำ พวกนี้มักจะโทษคนอื่นเสมอไป (rejection)<sup>8</sup>

อย่างไรก็ตาม การเมืองเป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ และของประเทศชาติเป็นส่วนรวม รวมทั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งและทุกชีวิต ที่อาศัยอยู่รวมกันในสังคมแห่งนี้ ในสังคมที่ต้องเกี่ยวพันกับนักการเมืองไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเมืองต้องมีอยู่ทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล จนถึงระดับชาติ และต้องอยู่

<sup>8</sup> ไหม รักหมู และธวัชชัย ไพจิตร. บันทึก 25 นักการเมืองในไทย วิเคราะห์การเลือกตั้งในไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พรทัศน์, 2522), หน้า 145.

ทุกขณะ ไม่ว่าจะเวลานั้น จะเป็นยามสงบหรือระหว่างยามสงคราม ระหว่างการปฏิบัติหรือระหว่างการเลือกตั้ง และเมื่อมีการเมืองแล้ว ก็จำเป็นต้องมีนักการเมืองเป็นของคู่กัน

### แนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง

การเมืองเป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดและการมีส่วนร่วมในเรื่องของอำนาจ<sup>9</sup> อำนาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการที่มนุษย์แสวงหา เพื่อมีอิทธิพลในการตัดสินใจ และบังคับใช้ให้เป็นไปตามนั้น อำนาจเป็นเรื่องของการควบคุมบุคคล กลุ่ม หรือคนหลายๆคน โดยคนๆหนึ่งหรือหลายคน บ่อยครั้งที่อำนาจหมายถึง การผูกขาดวิธีการต่างๆเกี่ยวกับการใช้การบังคับ อำนาจจึงเป็นส่วนสำคัญของปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่นเดียวกับการที่ความมั่งคั่งเป็นส่วนสำคัญทางเศรษฐกิจ

ในการพิจารณาเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง Heller เห็นว่า อำนาจทางการเมืองเป็นการรวบรวมพลังทางสังคม เป็นอำนาจที่ถูกกำหนดให้มีขึ้นเพื่อประสานกิจกรรมของมนุษย์อย่างยินยอมพร้อมใจในการก่อตั้งกฎ และกำหนดหลักการปฏิบัติขึ้น และมีหน่วยงานปฏิบัติดำเนินการภายใต้กฎเหล่านั้น มีส่วนแตกต่างจากอำนาจทางสังคมคือ การมีองค์การปฏิบัติ ซึ่งมีเหตุผลในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ และต้องมีลักษณะของความสามารถ ที่ทำให้เกิดผลสำเร็จแก่สังคมไปอย่างไม่ขาดตอน ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็น และแสดงออกถึงความต้องการที่จะปฏิบัติเช่นนั้น แต่ปราศจากการกระทำให้เกิดผลใดๆ<sup>10</sup> นอกจากนี้ อำนาจทางการเมือง อาจหมายรวมถึง หน้าที่ทั้งหมดซึ่งรวมทั้งอิทธิพล ความกดดัน การมีอำนาจเหนือ ซึ่งถูกใช้ไปเพื่อการทำให้เกิดผลหรือป้องกันการดำเนินการใดๆตามปรารถนาของผู้กุมอำนาจนั้นๆ<sup>11</sup>

<sup>9</sup> Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society : A Framework for Political Inquiry. (New Haven : Yale University Press, 1950), p. 240.

<sup>10</sup> Hermann Heller, "Political Power", Encyclopaedia of the Social Sciences. 11-12 (1950), p. 300.

<sup>11</sup> Sharp, Power and Struggle : The Politics of Nonviolent Action. p. 37.

## อำนาจหน้าที่ อิทธิพล และอำนาจ

อำนาจหน้าที่ (authority) ไม่ใช่ชนิดของอำนาจ แต่เป็นสิ่งที่ติดไปกับอำนาจ เป็นคุณภาพของอำนาจและเป็นส่วนที่ส่งเสริมอำนาจ เป็นคำที่มาจากภาษาละติน หมายถึง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานทางการเมือง กล่าวอ้างในการใช้อำนาจของตน โดยอ้างถึงสถาบันการเมืองผู้ให้อำนาจแก่ตน อำนาจหน้าที่เป็นสิ่งที่อ้างลงมาเป็นทอดๆตามลำดับ ในการที่จะให้ความชอบธรรมในการใช้อำนาจ เพราะสิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะในความสัมพันธ์ของอำนาจหน้าที่ คือ ประชาชนไม่เพียงแต่จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ที่มีอำนาจเท่านั้น แต่เขาเชื่อฟังผู้มีอำนาจหน้าที่โดยดูขุมเขามองอำนาจหน้าที่ในฐานะของความถูกต้อง หรือ ความชอบธรรม<sup>12</sup>

อิทธิพล เป็นสิ่งที่มีความใกล้เคียงกับอำนาจ และยากที่แยกออกจากกัน แต่ Karl Deutsch ได้ชี้ให้เห็นว่า อำนาจมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจหน้าที่และเป็นการบังคับที่แฝงเร้นลึกซึ้ง เหนือบุคลิกภาพของบุคคล และรู้สึกว่าการปฏิเสธได้ยาก ในขณะที่อิทธิพลเป็นการบังคับเหนือความคิดและความรู้สึกที่ด้อยกว่าอำนาจและง่ายต่อการที่จะปฏิเสธ<sup>13</sup> นอกจากนี้ อิทธิพลยังมีลักษณะเป็นแบบที่สำคัญของอำนาจ โดยปกติจะไม่มีกรออกคำสั่งที่เห็นได้ชัดเจน จะเป็นอำนาจแฝงเร้น<sup>14</sup> ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับการออกคำสั่ง หรือเป็นอำนาจที่เห็นได้ชัด รวมทั้งมีความอ่อนแอกว่าอำนาจ

ในส่วนของอำนาจ มีความหมายและความเห็นที่แตกต่างกัน บางทัศนะเห็นว่าอำนาจเป็นอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรม อำนาจเป็นส่วนผสมของส่วนประกอบต่างๆซึ่งสามารถใช้เพื่อมีอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรมของบุคคลอื่น อำนาจเป็นการต่อรอง เป็นความสามารถทางตรงหรือทางอ้อมในการมีส่วนร่วมที่จะมีอิทธิพลทางความคิดและพฤติกรรมในระหว่างกันที่จะส่งผลต่อการเกิดผลต่างๆ และไม่ว่าจะใช้คำใดๆ อำนาจพาดพิงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในการที่จะพยายามชักชวนหรือบังคับให้

<sup>12</sup> William J. Meyer, The Political Experience. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1978), p. 59.

<sup>13</sup> Eugene J. Kolb, A Framework for Political Analysis. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1978), p. 5.

<sup>14</sup> Carl J. Friedrich, An Introduction to Political Theory. (New York : Harper and Row Publishers, 1967), p. 147.

1. คนอื่นๆกระทำในสิ่งซึ่งปกติเขาจะไม่ทำ
2. ทำให้สิ่งซึ่งปกติไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น
3. เปลี่ยนแปลง หรือ ทำให้เกิดความเป็นไปได้ในการเกิดผลใดๆ<sup>15</sup>

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเมือง มีความสัมพันธ์กับนักการเมือง และนักการเมือง เชื่อมโยงต่อเนื่องกับการแสวงหาอำนาจทางการเมือง เนื่องจาก นักการเมือง ซึ่งเป็นผู้นำทางการเมืองและสังคม มีความต้องการที่จะมีอำนาจและอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นๆ รวมทั้งรักษาอำนาจดังกล่าวไว้ให้ยาวนานที่สุด การศึกษาถึงการสร้างทายาททางการเมืองของตระกูลนักการเมืองไทย ได้สะท้อนความเชื่อมโยงดังกล่าว ในการสร้างทายาททางการเมืองของตระกูล เพื่อสืบต่อการเป็นนักการเมืองของบุคคลในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ เครือญาติ เพื่อเป็นรักษารฐานอำนาจทางการเมืองที่ได้แสวงหาไว้แต่เดิมให้ดำเนินต่อไป รวมทั้ง เป็นการแสวงหาอำนาจทางการเมืองเพิ่มเติม

### การแสวงหาอำนาจ

ในส่วนของนักการเมือง ปัจจัยหลักที่ผลักดันให้คนเข้ามา "เล่นการเมือง" อยู่ที่ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง Robert A. Dahl เชื่อว่า ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง นั่นคือ ทั้งสองสิ่งต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ก็ทำให้ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้นไปด้วย<sup>16</sup>

โดยปกติแล้วมนุษย์ทุกคนอยู่ในฐานะที่จะใช้ทรัพยากรทางการเมือง แต่ว่ามนุษย์มีวัตถุประสงค์อยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่มนุษย์ใช้วิธีการต่างๆกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว การใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ไขว่หาเพื่อต้องการที่จะมีอำนาจเสมอไป แต่ว่าผู้แสวงหาอำนาจจำเป็นต้องใช้ทรัพยากร ด้วยสาเหตุ 3 ประการ<sup>17</sup>

<sup>15</sup> Ibid., p. 36.

<sup>16</sup> Robert A. Dahl, *Who Governs? Democracy and Power in an American City*. (New Haven : Yale University Press, 1961), p. 114.

<sup>17</sup> Harold D. Lasswell, *Power and Personality*. (New York : W.W. Norton Co., 1948), p. 90.

1. มนุษย์แสวงหาอำนาจ เพื่อที่จะเป็นเจ้าของทรัพยากร โดยต้องการที่จะเป็นผู้รักษามลประโยชน์ของประชาชนทุกคน รักษาความเป็นธรรมให้กับทุกคน รักษาผลประโยชน์ให้กับรัฐ หรือแสวงหาอำนาจเพื่อตอบสนองความต้องการของจิตใจ เสรีภาพและเพื่อความสุข
2. มนุษย์แสวงหาอำนาจ โดยจิตสำนึกเพื่อรักษามลประโยชน์ของตนเอง
3. มนุษย์แสวงหาอำนาจ โดยมีแรงจูงใจจากจิตใต้สำนึก Harold Lasswell สรุปว่า ผู้แสวงหาอำนาจทางการเมืองมีความต้องการในอำนาจ เพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดไปทางจิตใจในวัยเด็ก การชดเชยสิ่งที่ขาดไปในวัยเด็ก จึงเป็นแรงกระตุ้นสำหรับผู้แสวงหาอำนาจทางการเมือง ก็คือการไม่ได้รับความนับถือ ศรัทธา และความรัก ในวัยเด็กคนเหล่านี้จะได้รับความกระทบกระเทือนทางใจและจะประมาณค่าตัวเองต่ำลงไปในช่วงวัยเด็ก หรือเมื่อเป็นผู้ใหญ่ หรือต่อๆมา

ผู้แสวงหาอำนาจเรียนรู้ที่จะยกระดับคุณค่าของตนเอง ด้วยวิธีการตั้งเป้าหมายในเรื่องอำนาจ คนเหล่านี้เริ่มที่จะมีความเชื่อว่า ด้วยวิธีการแสวงหาอำนาจ เขาสามารถที่จะสร้างตนเองให้ดีขึ้นได้ หรือ พวกเขาจะสามารถเปลี่ยนทัศนคติผู้อื่นที่มีต่อเขาได้ อำนาจจะทำให้เขามีความสำคัญ เป็นที่รักนับถือและชื่นชม ความเห็นใจ ความรักและความศรัทธาจะเกิดขึ้นในครอบครัวของเขา

Lasswell ได้แจกแจงคุณลักษณะของผู้แสวงหาอำนาจ อย่างไรก็ตาม เขาได้เน้นเฉพาะผู้มีคุณสมบัติ ซึ่ง Dahl ได้แจกแจงออกมา ดังนี้

1. ผู้แสวงหาอำนาจไม่มีความจำเป็นที่จะแสวงหาอำนาจในคณะรัฐบาล เขาควรจะแสวงหาอำนาจในสถานการณ์อื่นๆ เช่น ในวงการธุรกิจ วงการศาสนา หรือในมหาวิทยาลัย
2. สร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อชื่อเสียงและเกียรติยศของบุคคลอื่น "ปราศจากค่าชดเชยหรือค่าตอบแทน" โดยไม่ได้สร้างสรรค์ผู้แสวงหาอำนาจ แต่จะทำให้ผู้แสวงหาอำนาจคนอื่นๆ ต้องถอนตัวออกไปและในกรณีร้ายแรงที่สุด การฆาตกรรมตัวเอง
3. ความรู้สึกภูมิใจในเกียรติยศ ชื่อเสียง ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ จะได้รับการกลั่นกรองด้วยวิธีการต่างๆ ที่มากกว่ากิจกรรมทางการเมือง เช่น อาจถูกชักชวนให้ขึ้นสู่เวทีการเมืองและกลายเป็นผู้ที่ต้องการความชื่นชมนับถือจากบุคคลทั่วไป
4. บุคคลซึ่งแสวงหาอำนาจ เพื่อชดเชยความรู้สึกของตนที่ว่า ไม่มีความสามารถพอเพียงที่จะมีอำนาจ เมื่อนั้น เขาก็จะได้รับการกระตุ้นอย่างรุนแรงในการที่จะไม่ชอบและไม่เชื่อถือในบุคคลอื่น บุคคลที่ไม่มีความต้องการในอำนาจ ก็จะทำตัวห่างเหินอย่างมากจากผู้สนับสนุนคน ดังนั้น การประสบความสำเร็จในอำนาจ จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับเขา

5. จากการศึกษาค้นคว้าได้แสดงให้เห็นว่า ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง และประสิทธิภาพของบุคคล มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนกับว่า บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีประสิทธิภาพ อาจจะไม่มีความรู้สึกภูมิใจในเกียรติยศชื่อเสียงเสมอไป

6. อำนาจสามารถตอบสนององวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้มากมาย ดังนั้น บุคคลหนึ่งอาจจะแสวงหาอำนาจ โดยมีแรงจูงใจที่แตกต่างกันไปมากมาย ความต้องการที่จะชดเชยความรู้สึกที่ว่า ตนเองมีคุณค่า เป็นเพียงแรงจูงใจอย่างหนึ่งเท่านั้น<sup>18</sup>

นักการเมืองก็เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ที่มีพฤติกรรมในการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัว โดยที่เป็นตัวผลักดันหรือจูงใจ ในการมีบทบาททางการเมืองต่างๆ ไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จทางการเมือง McClelland นิยาม แรงจูงใจทางความสำเร็จ ว่า เป็นความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและแข่งขันกันด้วยมาตรฐานที่ดีเยี่ยม (standard of excellence) หรือทำได้ดีกว่าบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ความพยายามเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ความรู้สึกสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อไม่ประสบผลสำเร็จ หรือ ล้มเหลว<sup>19</sup>

Graham Wallas กล่าวว่า ผลประโยชน์ของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์ต้องเข้าไปเล่นการเมือง นำไปสู่คำถามขั้นต่อไปว่า ผลประโยชน์ใด เขาได้กล่าวถึงการใช้เหตุใช้ผลมากเกินไปของกลุ่ม ถือเอาประโยชน์เป็นใหญ่ และเห็นเรื่องของการแสดงออกทางการเมืองนั้น มีสาเหตุมาจากแรงกระตุ้นต่างๆ เช่น ความเสียใจ ความกลัว ความยินดี ความปรารถนาในทรัพย์สิน สัญชาติญาณของการต่อสู้ ความสงสัย ความอยากรู้อยากเห็น และความปรารถนาที่จะหลบหนีภัย Lasswell ได้เห็นพ้องกับทฤษฎีแรงกระตุ้น (impulse theory) แต่ยังคงมีความเชื่อว่า การแสดงออกทางการเมืองของมนุษย์นั้น มีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ของปัจเจกชนเป็นสำคัญ จากความเชื่อของ Lasswell จะเห็นได้ว่า อารมณ์ของบุคคลจะเข้าแทนที่วัตถุประสงค์ และความมีเหตุมีผลจะเข้าแทนที่

<sup>18</sup> Harold D. Lasswell, "A Note on Type of Political Personality", The Journal of Social Issues. 24 (July 1968), p. 81-89.

<sup>19</sup> David McClelland, The Achievement Motive. (New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1953), p. 110-111.



ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ ที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ใช้การเมืองเป็นเครื่องมือไปสู่ความต้องการทางเศรษฐกิจ<sup>20</sup>

ในความเห็นของ Smith, Bruner และ White มีความเชื่อว่า มนุษย์ได้พัฒนาทักษะที่มีต่อการเมือง เพื่อสนองตอบความต้องการ 3 ประการ คือ

1. เพื่อที่จะได้เข้าใจโลกและควบคุมสถานการณ์ต่างๆ
2. เพื่อที่จะได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
3. เพื่อตอบสนองความตึงเครียดของจิตใจ

ในทัศนะของ Robert E. Lane เห็นว่า การที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็เนื่องจากมีความต้องการในสิ่งสำคัญ หรือ ทรัพยากร จำนวน 6 ประการ คือ<sup>21</sup>

1. มนุษย์หาทางที่จะเพิ่มความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจ หรือ ด้านวัตถุ รายได้ ทรัพย์สิน และความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจ โดยใช้กลไกทางการเมือง (political means)
2. มนุษย์ต้องการมีพวกพ้อง ต้องการความรักใคร่ และมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น โดยใช้กลไกทางการเมือง
3. มนุษย์หาทางที่จะทำความเข้าใจเรื่องโลก ตลอดจนสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งด้วยการสังเกตและการสนทนาทางการเมือง (discussing politics)
4. มนุษย์หาทางลดความตึงเครียดภายในจิตใจของตน โดยเฉพาะแรงกระตุ้นจากความก้าวร้าวและแรงกระตุ้นทางเพศ โดยแสดงออกทางการเมือง (Political expression)
5. มนุษย์ต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น โดยผ่านช่องทางการเมือง (political channels)
6. มนุษย์หาทางรักษาไว้ซึ่งความภูมิใจในตัวเอง (self-esteem) และพยายามปรับปรุงให้มีมากขึ้น (ความต้องการในด้านสถานภาพ ชื่อเสียงและความเคารพ) โดยผ่านกิจกรรมทางการเมือง (political activities)

<sup>20</sup> Robert E. Lane, Political Life : Why and How People Get Involved in Politics. (New York : The Free Press, 1959), p. 101.

<sup>21</sup> Ibid., p. 102.

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกของระบบการเมืองแต่ละแห่งต่างก็พยายามแสวงหาอำนาจทางการเมือง เพื่อจะได้มีอิทธิพลเหนือนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล โดย Dahl ตั้งข้อสังเกตว่า อิทธิพลทางการเมืองถูกแจกแจงโดยไม่เท่าเทียมกันในบรรดาสมาชิกของระบบการเมือง ดังนั้น การแสวงหาอำนาจและการที่จะมีอำนาจนั้นย่อมจะมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน ผู้แสวงหาอำนาจบางคนอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ ถึงแม้เขาจะได้ใช้ความพยายามแล้วก็ตาม แต่บางคนที่มีอำนาจอยู่ในมือแล้ว อาจจะไม่แสวงหาอำนาจ เนื่องจากคนเหล่านี้มีอำนาจโดย "การสืบทอดจากบรรพบุรุษ" ปัญหาสำคัญ อยู่ที่ว่า

1. เหตุใดคนบางคน จึงแสวงหาอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ
2. เหตุใดคนบางคน จึงได้รับอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ<sup>22</sup>

Lasswell กล่าวว่า ผู้แสวงหาอำนาจจะเสาะแสวงหา หรือ เพิ่มพูนอำนาจ เพื่อทดแทนการขาดตกบกพร่องในวัยเยาว์ เช่น โอกาสในการศึกษา ความรักของพ่อแม่ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความรักและความเคารพในตัวเอง ในบรรดานักการเมือง ปมด้อยเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในวัยเยาว์ ซึ่งโดยทั่วไปที่รับทราบลักษณะความแตกต่างในสังคม เป็นลักษณะที่ความเชื่อมั่นในตนเอง ถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง สิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลนั้นมีปมด้อย หากบุคคลใดรู้จักคำว่า ลำเอียงในปฐมวัย จะสร้างบุคลิกภาพที่เร็วในอนาคตได้

คนที่มีปมด้อย จะพยายามแสดงออกเพื่อปกปิดปมด้อยของตน นักการเมืองที่ประสบความสำเร็จมักจะมีสมองปานกลางไม่เด่นในระยะต้นๆ แต่อาจจะเด่นในระดับอุดมศึกษา พวกเขาเชื่อว่า อำนาจเป็นสิ่งเดียวที่จะสร้างสถานภาพของตนที่รู้สึกต่ำในวัยเด็กให้สูงขึ้น จะนำมาซึ่งความรัก ความเคารพ และอำนาจจะสามารถเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลอื่นๆ ที่มีต่อตัวเขาได้ พวกเขาแสวงหาอำนาจแบบจิตใต้สำนึกนี้ จะใช้อำนาจที่ตนได้รับมากับสถาบันอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกว่า ศักดิ์ศรีของตนได้ถูกพัฒนาและส่งเสริม<sup>23</sup>

สิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องโดยใกล้ชิดกับฐานะและตำแหน่ง คือ เกียรติยศ (prestige) และอำนาจ (power) ความต้องการที่จะได้มีชื่อเสียง ก็คือ ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณเหนือคนอื่น ความต้องการที่จะได้มีอำนาจก็คล้ายคลึงกัน แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว มีบางคนที่มีหลักเล็งไม่ใส่ใจ

<sup>22</sup> Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis*, 2<sup>nd</sup> ed. (New Delhi : Prentice-Hall of India, 1975), p. 86.

<sup>23</sup> Lasswell, *Power and Personality*, p. 93.

กับความมีชื่อเสียง แต่ทะเลาะเถียงกันที่จะมีอำนาจเหนือพวกพ้อง บางคนอาจจะไม่มีชื่อเสียงได้เลย แต่มีอำนาจต่างๆอยู่ในมือ วิธีการแบบนี้แสดงให้เห็นถึงผลของความต้องการมีสถานภาพในวิถีที่ต่างกันออกไป

ฐานะ หรือ ตำแหน่ง เป็นจุดมุ่งหมายทุติยภูมิที่มีเพื่อตอบสนองแรงจูงใจขั้นมูลฐาน คนที่มีสถานภาพอย่างหนึ่งสามารถจะคาดหวังได้ว่าจะทำเงินได้ขนาดหนึ่ง มีชีวิตได้แบบหนึ่ง และได้รับการปฏิบัติจากบุคคลอื่นอย่างหนึ่ง ดังนั้นสถานภาพสามารถประกันให้เราได้ไม่มากนัก น้อยกว่า บุคคลอาจตอบสนองความต้องการอื่นๆได้ขนาดหนึ่ง และนอกจากนี้ มันยังช่วยให้คนไม่ต้องกลัวว่า เขาจะต้องสูญเสียความพอใจบางอย่างที่ไปด้วยกันกับสถานภาพ

ดังนั้น หากจะกล่าวถึงอำนาจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกโดยพฤติกรรมนั้น จะต้องมีแรงจูงใจ ที่เป็นพื้นฐานเพื่อสนองตอบความต้องการ (need) ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นแรงจูงใจจากภายนอกหรือภายในของแต่ละบุคคล เพื่อตอบสนองความต้องการอำนาจ ไม่ว่าจะเพื่อจะเป็นเจ้าของทรัพยากร เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง หรือ เพื่อการแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง การสืบทอดทายาททางการเมือง ก็ถือเป็นอีกสาเหตุหนึ่งในแรงจูงใจ ที่ต้องการอำนาจในการสานต่อขยายและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีความสนใจในการเมือง จนกระทั่งตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเรียนรู้ทางการเมืองจากครอบครัว ถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง

### แนวความคิดระบบอุปถัมภ์

แนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ถูกนำมาใช้ในการอธิบายสังคมไทยว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการกำหนดสถานภาพของบุคคลดลันจากบนสู่ล่าง นั่นคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างที่เน้นความแตกต่างระหว่างฐานะตำแหน่ง ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่มีฐานะตำแหน่งสูงกว่าและได้รับการอุปถัมภ์ที่มีฐานะต่ำกว่า ผู้อุปถัมภ์ (patron) หมายถึง บุคคลผู้มีอำนาจ สถานภาพ และอิทธิพล โดยที่บุคคลเหล่านี้จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับผู้ที่มิอำนาจด้อยกว่าหรือเป็นผู้รับอุปถัมภ์ (client) ที่ต้องการความช่วยเหลือและการปกป้อง<sup>24</sup> ผู้อุปถัมภ์ให้ประโยชน์โดยหวังจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของสินค้า ความภักดี การสนับสนุนทางการเมือง

<sup>24</sup> George M. Foster, *The Dyadic Contract in Tzintzuntzan : Patron-Client Relationship*. (American Anthropologist, 1963), p.1280-94.

เมืองและบริการในรูปแบบต่างๆ จากผู้รับการอุปถัมภ์ของตน ขณะเดียวกัน การแข่งขันทางการเมืองได้แปรรูปความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ได้ 4 แนวทาง<sup>25</sup> ได้แก่

1. ช่วยปรับปรุงอำนาจต่อรองระหว่างของผู้รับอุปถัมภ์ต่อผู้อุปถัมภ์ โดยการช่วยเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรของเขา เนื่องจากการให้เสียงหรือการไม่ให้เสียง มีผลกระทบต่อผู้ที่ต้องการได้ตำแหน่งได้ ผู้ออกเสียงตระหนักดีว่า ทรัพยากรเช่นนี้สามารถกลายมาเป็นผลประโยชน์ที่ควรได้รับ แม้กระทั่งบางคนที่ไม่ให้บริการใดๆ ที่มีค่าที่จะให้แก่ผู้อุปถัมภ์ เขายังพบว่าคะแนนเสียงของบุคคลที่สนิทชิดเชื้อในครอบครัวมักจะเพียงพอในอันที่จะได้รับความช่วยเหลือจากนักการเมืองท้องถิ่น ผู้ออกคะแนนเสียงมักจะระบุว่า ผู้อุปถัมภ์ คือ นักการเมืองที่เขาสนับสนุนเป็นเพราะว่าเขามีบุญคุณส่วนตัวที่จะต้องตอบสนอง

2. ส่งผลสนับสนุนให้เกิดบูรณาการในระดับแนวตั้งของโครงสร้างแบบผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ จากระดับหมู่บ้านจนถึงรัฐบาลกลาง เนื่องจากการเลือกตั้งระดับชาติ ทำให้เกิดความจำเป็นสำหรับพรรคการเมืองที่จะต้องสร้างเครือข่ายของความสัมพันธ์ลงไปจนถึงระดับท้องถิ่น ส่วนมากพรรคการเมืองจะทำโดยการยึดเอากลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ที่มีอยู่ (existing patron-client clusters) และผนวกเข้าไปในโครงสร้างของพรรค พรรคที่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง จะเป็นพรรคที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อุปถัมภ์ท้องถิ่นที่จะช่วยหาเสียงจากผู้รับอุปถัมภ์ของตน การหาเสียงจากผู้มีสิทธิออกเสียงเป็นรายบุคคล หรือ ตามเส้นทางสังคมได้ผลน้อย เพราะผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมดถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์

3. นำไปสู่การสร้างกลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์แบบปิรามิด (new patron-client pyramids) และทำให้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ได้กลายเป็นการเมือง เนื่องจากการแข่งขันในการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ ผู้อุปถัมภ์ท้องถิ่นที่มีบริวารอยู่พอประมาณจะพยายามยิ่งขึ้นในการผูกความสัมพันธ์กับคนอื่นให้มาเป็นผู้รับอุปถัมภ์ เพื่อให้ฐานะของตนในการเลือกตั้งเข้มข้นยิ่งขึ้น ผู้อุปถัมภ์ที่เดิมไม่ค่อยมีบทบาทในการเลือกตั้งมากมักจะเปลี่ยนอำนาจส่วนตัว มาเป็นอำนาจในทางการเมืองในรูปแบบของคะแนนเสียง

4. ช่วยเสริมสร้างให้กลุ่มอุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ที่เป็นกลุ่มตรงกันข้ามกัน ยังคงยืนยงอยู่ได้ในระดับท้องถิ่น (opposition patron-client pyramids) ปกตีผู้อุปถัมภ์ที่แข่งขัน

<sup>25</sup> อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, บรรณาธิการ, ระบบอุปถัมภ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 101.

กันจะถูกจำกัดอำนาจเฉพาะในเขตท้องถิ่น โดยไม่ยอมให้อำนาจจากภายนอกเข้ามามีอิทธิพล ในทางตรงข้าม ระบบการเลือกตั้งทำให้เกิดการแข่งขันในระหว่างพรรคการเมืองในระดับชาติ หรือภูมิภาค ที่จะต้องหาสายโยงใยเข้าไปถึงระดับท้องถิ่นกลุ่มแตกแยก (faction) ในท้องถิ่น แต่เดิมที่อ่อนแอ อาจถูกบังคับให้รวมเข้ากับกลุ่มแตกแยกที่มีอำนาจในท้องถิ่นมากกว่า เพื่อจะรักษาอำนาจของตนในท้องถิ่น ผลส่วนรวมของการแข่งขันการเลือกตั้ง คือ ทำให้ความแตกแยกระหว่างกลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์หนึ่ง ปรากฏชัดเจนนยิ่งขึ้นและช่วยค้ำจุนผู้อุปถัมภ์ที่อ่อนแอที่อาจต้องสูญเสียตำแหน่งอำนาจของตนไป

นอกจากนี้ในการศึกษาเกี่ยวกับ "อิทธิพล" และ "อำนาจ" : การเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ ของ โยชิฟูมิ ทามาดา<sup>26</sup> ได้สะท้อนภาพของระบบอุปถัมภ์ในการเมืองไทย โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วได้ทำให้เกิดพลังนอกระบบราชการอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ พรรคการเมือง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนักธุรกิจ และบทบาททางการเมืองที่เพิ่มขึ้นของนักธุรกิจนั้น เห็นได้ชัดจากการเพิ่มขึ้นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิหลังด้านการประกอบอาชีพทางธุรกิจ

นักธุรกิจนั้นสามารถเพิ่มพูนอิทธิพลทางเศรษฐกิจด้วยอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งอิทธิพลทางการเมืองของนักธุรกิจ หมายถึง การที่นักธุรกิจสามารถใช้ประโยชน์จากอิทธิพลของการเมืองเหนือข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการมีความรู้สึกหวาดกลัวต่อนักการเมืองในฐานะที่นักการเมืองเปรียบเสมือนผู้ที่สามารถให้ทั้งคุณและโทษแก่พวกเขาได้ นอกเหนือจากการเข้าหานักการเมืองแล้ว นักธุรกิจยังสามารถที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองได้อีก 2 ทาง ได้แก่ ตัวนักธุรกิจอาจจะลงสมัครรับเลือกตั้งเสียเอง และก็ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา หรือ เขาอาจจะไปมีบทบาทสำคัญในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นักธุรกิจหลายคนได้รับเลือกตั้งเข้าไปในสภาผู้แทนราษฎร หรือเข้าไปในสภาจังหวัด หรือ แม้กระทั่งสภาเทศบาล

นักธุรกิจสามารถที่จะแปรเปลี่ยนความมั่งคั่งของตนไปสู่อำนาจทางการเมือง (political power) โดยผ่านการเมืองเชิงอิทธิพล และยังสามารถเป็นส่วนสำคัญของชนชั้นนำในการเมืองไทย ซึ่งเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับเหล่าเกษตรกร ผู้ซึ่งเกือบไม่มีอิทธิพลต่อข้าราชการการเมืองเชิงอิทธิพลจึงทำให้ข้าราชการกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบดังกล่าว อีกทั้งทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยขยายกว้างออกไปอีก การเมืองเชิงอิทธิพลไม่ได้ทำให้ความต้องการการ

<sup>26</sup> "อิทธิพลและอำนาจ การเมืองไทยในด้านที่ไม่เป็นทางการ," รัฐศาสตร์สาร 19 (ธันวาคม 2537) : 75-95.

เมืองแบบเลือกตั้งเป็นใหญ่ของผู้มีอิทธิพลลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากพวกเขาสามารถดำเนินการตามผลประโยชน์ของตนผ่านระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary democracy) การเมืองเชิงอิทธิพล เป็นเหตุผลสำคัญในการอธิบายว่า ทำไมระบบการเมืองไทยซึ่งมีลักษณะที่ฝายนิติบัญญัติอ่อนแอยังสามารถดำรงอยู่ได้

### แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) คือ แบบแผนที่บุคคลเรียนรู้การเมือง หรือ เสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองของตนขึ้นเป็นตัวเป็นตน บุคคลเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ใช่ข้อมูล แต่เป็นค่านิยมทางการเมือง สภาพอารมณ์ทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมือง บุคคลเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ โดยกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง อันเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)<sup>27</sup>

David Easton และ Jack Dennis กล่าวว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง หรือ ความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientations) ซึ่งได้แก่ ความรู้ ทศนคติ บรรทัดฐาน และค่านิยมต่างๆทางการเมืองของคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง ถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แล้ว จะทำให้สมาชิกใหม่แสวงหาวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะมีผลต่อเสถียรภาพหรือการคงอยู่ของระบบการเมืองนั้นๆ ดังนั้น การเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นการช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบปรับตัวดำรงอยู่ต่อไปได้<sup>28</sup>

Michael Ruch และ Phillip Althoff ได้ให้ความหมายของกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง<sup>29</sup> ว่า บุคคลแต่ละคนรู้ว่าตนเองอยู่ในระบบการเมือง ทำให้เกิดมโนคติ หรือปฏิกิริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสังคม ที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และยังเกิดขึ้นจากกระบวนการที่มีบทบาทต่อกัน

<sup>27</sup> พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการเมือง ขอบข่ายทางทฤษฎี. (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2523), หน้า 125.

<sup>28</sup> David Easton and Jack Dennis, Children in the Political System. (New York : McGraw-Hill, 1969), p. 7-8.

<sup>29</sup> Michael Ruch and Phillip Althoff, Introduction to Political Sociology. (London : Western Printing Service Press, 1971), p. 10.

ระหว่างบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคนนั้นอีกด้วย ส่วน Kenneth P. Langton ได้ให้ความหมายของกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผน พฤติกรรมและอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยผ่านสื่อกลางต่างๆของสังคม เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชนต่างๆ<sup>30</sup>

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลและมวลชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม โลกทัศน์ หรืออุดมการณ์ ความเชื่อ และความรู้สึกสำนึกของบุคคลที่มีต่อการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่างๆของระบบการเมืองจากคนยุคหนึ่งไปยังคนอีกยุคหนึ่ง โดยอาศัยสื่อกลางต่างๆ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ศาสนา พรรคการเมือง รัฐบาล สถาบันการศึกษา สมาคมและสื่อสารมวลชนต่างๆ กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้เป็นกระบวนการช่วยเสริมสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพทางการเมือง คือ ลักษณะประจำชาติ หรือเอกลักษณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ให้แก่พลเมืองของรัฐ

ก. วิธีการเรียนรู้ทางการเมือง อาจแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ เป็น 2 วิธี คือ

1. การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง (direct form of political learning) ซึ่งอาจแบ่งย่อยเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การเรียนรู้ทางการเมืองโดยการเลียนแบบ (imitation) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มนุษย์ใช้กันมาช้านานแล้ว และใช้กันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าเขาจะอยู่ในวัยใด มีสติปัญญาขนาดไหน ล้วนแต่มีการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบกันทั้งนั้น เช่น การเรียนรู้ การพูด และลักษณะการกินอาหาร เป็นต้น ทักษะพื้นฐานทั้งหมด มักเกิดจากการเรียนรู้ โดยอาศัยการเลียนแบบเป็นส่วนใหญ่ ทั้งอาจเป็นไปด้วยความตั้งใจ มีเจตนาหรือไม่ก็ตาม เช่น เด็กจะมีพฤติกรรมเลียนแบบประเด็นสำคัญในเรื่องวัฒนธรรม สังคม ศาสนาและเศรษฐกิจ เป็นต้น จากผู้ใหญ่หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นต้น ส่วนใหญ่จะมาจากการเลียนแบบที่เขาได้เห็นและได้ยินมาแทบทั้งสิ้น

จากการศึกษาของ Greenstein และ Easton ผู้ซึ่งได้ศึกษาความผูกพันที่เด็กมีต่อพรรคการเมือง ปรากฏว่า เด็กอายุ 7-8 ขวบ ส่วนใหญ่มีความนิยมและความผูกพันในพรรคการเมือง

<sup>30</sup> Kenneth P. Langton, Political Socialization. (New York : Oxford University Press, 1969) p.

เมืองบางพรรค ทั้งๆที่เด็กในวัยนี้ไม่รู้ว่า พรรคการเมืองเป็นอย่างไร เชื่อกันว่า เด็กมีทัศนะนั้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการเลียนแบบบิดามารดา<sup>31</sup>

**1.2 การเรียนรู้ทางการเมืองจากการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า** (anticipatory socialization) การเรียนรู้แบบนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหวังว่า หากเขาอยากมีตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือมีฐานะทางสังคมดี เขาจะต้องเรียนรู้แบบแผน ค่านิยม และพฤติกรรมของตำแหน่งหน้าที่ที่เขาคาดว่าจะได้ครอบครอง หรือได้รับการบรรจุเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ไว้ล่วงหน้า ก่อนที่เขาจะเข้าไปดำรงตำแหน่งนั้นจริงๆ เช่น นักศึกษาแพทย์ และนักศึกษากฎหมาย เป็นต้น ที่จะต้องเริ่มคิดและทำอะไรเหมือนกับทนายความหรือแพทย์จริงๆ ในการเรียนรู้ทางการเมืองก็เช่นกัน จะพบอยู่เสมอว่า กลุ่มนักศึกษาที่สนใจและตื่นตัวทางการเมือง โดยการพยายามศึกษาแบบแผน ค่านิยมและพฤติกรรมของรัฐบุรุษ หรือ นักการเมืองที่มีความสามารถ

**1.3 การให้การศึกษาทางการเมือง** (political education) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างเป็นทางการ มีเจตนาและนโยบายอย่างเด่นชัดที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ให้การเมืองแก่สมาชิกในสังคม โดยมีองค์การ หรือ สถาบัน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ หรือ พรรคการเมือง เป็นผู้ดำเนินการ ส่วนวิธีการอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่ที่สำคัญ คือ สังคม หรือ รัฐ ประสงค์ให้การศึกษาทางการเมือง โดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้มาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองตามที่ต้องการ เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และโลกทัศน์ เป็นของระบบการเมืองนั้นๆ

**1.4 การเรียนรู้ทางการเมืองโดยอาศัยประสบการณ์ทางการเมือง** (political experience) เป็นการเรียนรู้ทางการเมือง โดยการเข้าไปมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง บุคคลสามารถเรียนรู้ทางการเมืองจากการที่ได้สัมผัสกับเหตุการณ์ทางการเมืองและระบบการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้ทางการเมือง อาจเกิดขึ้นได้โดยอาศัยการเข้าไปสังเกต และการเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง จากการศึกษาของ ทอคเคอวิลล์ พบว่า เขาได้เห็นการต่อสู้เรื่องประชาธิปไตย เสรีภาพและความเสมอภาคทางการเมือง ซึ่งการมีประสบการณ์ตรง เช่นนั้น สามารถทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ทางการเมืองได้ โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางการเมือง นอกจากนี้ อีสตันยังเสนอความเห็นที่เห็นว่า แนวโน้มที่คนจะสนับสนุนโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นอยู่นั้น ขึ้นอยู่กับความพอใจของบุคคลนั้นๆที่มีนโยบายหรือผลผลิต ที่ได้จาก

<sup>31</sup> Ibid., p. 14.



การที่รัฐบาลตัดสินใจกระทำ หรือ งดเว้นการกระทำกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลให้เขาเกิดการ เรียนรู้ทางการเมืองได้เหมือนกัน<sup>32</sup>

2. วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม ( indirect form of political learning ) ซึ่งแบ่ง ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 การถ่ายทอด หรือ ถ่ายโอนระหว่างบุคคล(interpersonal transference) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจาก การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ระหว่างบุคคลที่มี ส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะ บิดา มารดากับลูก ครูกับศิษย์ และระหว่างเพื่อน การถ่าย โอนวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะนี้ มักเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ หรือ มีเจตนา แต่เป็นไปหรือเกิด ขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือ สถานการณ์บังคับทำให้เกิดให้เป็นเช่นนั้น ผู้เรียนมักจะเรียนรู้จากประสบการณ์ ตรงที่บุคคลได้รับจากบุคคลในครอบครัว โรงเรียน และกลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะในวัยเด็กหรือเยาวชน เมื่อโตขึ้นเขาจะยึดเอาประสบการณ์นั้นๆ เป็นหลักหรือเป็นแบบอย่าง นั่นคือ ลักษณะนิสัยของคน จะเป็นประชาธิปไตย หรือ เป็นเผด็จการ จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรงที่เขาได้รับจากบุคคลที่เขา ติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ทั้งบุคคลภายในครอบครัว สถาบันการศึกษา และ เพื่อน เมื่อวัยเด็ก หรือเยาวชน หากบิดา มารดา หรือ ครู เป็นเผด็จการ ลูกๆหรือศิษย์ มักจะมีแนวโน้มไปในทาง อำนาจนิยม และมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตย

ในทางกลับกัน หากบิดา มารดา หรือ ครู มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย บิดา มารดา ไม่ผูกขาดอำนาจในการตัดสินใจ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ ในภาระ หน้าที่ของครอบครัวหรือสถาบันที่สังกัดอยู่ ลูกๆหรือศิษย์ มักจะมีลักษณะนิสัยเป็นประชาธิปไตย และเรียนรู้ รวมทั้งรับการถ่ายโอนวัฒนธรรมทางการเมือง แบบประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติ

2.2 การเรียนรู้ทางการเมืองโดยการฝึกปฏิบัติ ( apprentice ) เป็นวิธีการ เรียนรู้ทางการเมือง โดยได้รับผ่านประสบการณ์ที่ไม่ใช่ทางการเมืองโดยตรง แต่เป็นการฝึกปฏิบัติ หรือ สถานการณ์ คล้ายประสบการณ์ทางการเมือง ทำให้บุคคลนำทักษะ ค่านิยม และโลกทัศน์ ไป ใช้กับสภาวะการณ์ทางการเมืองได้ เช่น องค์กร หรือ ชมรม ที่ฝึกคนให้รู้จักแพ้ชนะ ยอมรับกติกา และการเลือกผู้นำโดยเสียงข้างมาก เช่น กรณีของลูกเสือ อนุภาชาติ และ ชมรมอาสาสมัครต่างๆ

<sup>32</sup> Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, Political Socialization. (Boston : Little Brown, 1969), p. 78.

### 2.3 การเรียนรู้ทางการเมืองโดยอาศัยระบบความเชื่อและค่านิยมทั่วไป

(generalization) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ 2 แบบแรก ระบบความเชื่อและค่านิยมโดยทั่วไป จะมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองอย่างมาก Verba ได้กล่าวสรุปว่า ความเชื่อพื้นฐานและแบบแผน ค่านิยม ของสังคมใดสังคมหนึ่ง อันเป็นค่านิยมทั่วไป อาจจะไม่มีการเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยเฉพาะ แต่มักจะมีบทบาทที่สำคัญ ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ความเชื่อและค่านิยมโดยทั่วไปนั้น มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ทศนะว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความคาดหวังในอนาคต ทศนะว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ และความเชื่อในเรื่องการประกอบกิจกรรม ทั่วไปมักจะขึ้นต่อกันอย่างชัดเจนกับทัศนคติทางการเมือง<sup>33</sup>

#### ข. กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองของคนไทย

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมการเมืองผสมระหว่างแบบค้ำแคบและแบบไพร่ฟ้า หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย เปลี่ยนมาตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมการเมืองผสม ระหว่างแบบไพร่ฟ้าและแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น การเรียนรู้ทางการเมืองก่อน พ.ศ.2475 จึงอยู่ในวงจำกัดและผูกขาดเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้อำนาจปกครองแบบเจ้านายเท่านั้น

ส่วนไพร่ เป็นฝ่ายถูกกำหนดให้ยอมรับนับถือ สิ่งที่ฝ่ายปกครองหยิบยื่นให้ รวมทั้งวัฒนธรรมทางการเมือง มีการเกรงกลัวอำนาจ มีการแยกตัวและบทบาทออกจากกิจกรรมทางการเมือง และ ยอมรับความไม่เท่าเทียมกัน ไพร่ถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมหรือ ค้ำแคบผสมกับแบบไพร่ฟ้า จึงกลายเป็นผู้เฉื่อยทางการเมือง ขาดความกระตือรือร้นทางการเมือง มีการเรียนรู้ทางการเมืองต่ำ

หลังจากปี พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ไทย นำรูปแบบมาใช้ปกครองประชาชนมาเป็นเวลากว่า 60 ปี แต่ยังไม่ได้เป็นไปตามหลักการ และแนวปฏิบัติของระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจาก กระบวนการกล่อมเกลา

<sup>33</sup> Sidney Verba, "Comparative Political Culture" in Lucian W. Pye and Sidney Verba (eds.) *Political Culture and Political Development* (Princeton ; Princeton University Press, 1965) p. 521.

ทางการเมืองของไทย ยังถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของระบบสังคมศักดินาสวามิภักดิ์ ยังตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม ระหว่างแบบค้ำแคบและแบบไพร่ฟ้า

อย่างไรก็ตาม แม้การเรียนรู้ทางการเมืองของไทย โดยเฉพาะการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หลังปี พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน ยังอยู่ในอัตราที่ต่ำ แต่ก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ การเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับองค์กรหรือสถาบัน ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัว หรือ เครือญาติ การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทยโดยอาศัยระบบครอบครัวหรือ เครือญาติ ยังมีข้อจำกัดอยู่<sup>34</sup> เนื่องจากครอบครัวคนไทยส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของตนแบบดั้งเดิม คือ ยังมีความเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องไกลตัว เป็นเรื่องเคร่งเครียด ไม่สนุกสนาน และยังทำให้เกิดความขัดแย้ง ในด้านความคิดเห็น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี

บทบาทของครอบครัวไทยในการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็กในวัยเยาว์ ยังมีไม่มากพอ ผู้คนทั่วไปมักเลี้ยงดูเด็กแบบธรรมเนียมเดิม การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในชนชั้นกลาง ในวิธีอบรมเลี้ยงดูเด็ก ส่วนมากจะเน้นในเรื่องความทันสมัยในด้านอื่นๆมากกว่าเสริมสร้างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย เด็กๆหากไม่ถูกบีบบังคับอย่างเข้มงวด ก็มักจะปล่อยตามใจมากเกินไป และพ่อแม่ส่วนมากก็มักจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆแก่ลูกของตนเกินกว่าเหตุ โดยเฉพาะผู้มีฐานะค่อนข้างดี

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว เด็กไทยจึงติดนิสัยพึ่งผู้ใหญ่อยู่เสมอ เมื่อเติบโตขึ้นก็มักจะพึ่งพิงผู้มีอำนาจต่อไป ความเป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นเรื่องของความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในความคิดอ่านและการกระทำ คำนี้ถึงศักดิ์ศรีอันเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ มากกว่าการยอมเป็นลูกน้องของผู้มีอำนาจตามยุคสมัย ตราบใดที่ยังไม่สามารถปลงล้างค่านิยมและพฤติกรรมทางการเมืองแบบเก่าๆเหล่านี้ออกไปได้ ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ยังคงอยู่ห่างไกลจากสังคมไทยไปอีกนาน<sup>35</sup>

<sup>34</sup> พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธ์. การเมืองของเด็ก. (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526). หน้า 86-87.

<sup>35</sup> จุมพล นิมิตพานิช. พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528). หน้า 244.

2. สถาบันการศึกษา การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย โดยอาศัยสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ยังไม่สามารถทำให้ผู้ได้รับการศึกษาจากสถาบันดังกล่าว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยเท่าใดนัก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากหลักสูตร วิธีสอนและครูผู้สอน ยังมีข้อจำกัด นอกจากนี้ ผู้เรียนและผู้สอนยังขาดความสำนึกและโลกทัศน์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ก็ยิ่งทำให้สถาบันการศึกษาขาดประสิทธิภาพในเรื่องนี้

3. สถาบันศาสนา บทบาทของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ในเรื่องกระบวนการกล่อมเกลางานการเมืองในสังคมไทย ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อและโลกทัศน์ ที่อิงอาศัยคำสอนของศาสนาทั้งสอง โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่มีอิทธิพลต่อชาวไทยทุกระดับ ทุกอาชีพ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองที่ดำเนินไป โดยอาศัยสถาบันศาสนาทั้งสองนั้น เป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

4. สื่อสารมวลชน โดยทั่วไปบทบาทของสื่อสารมวลชน จะมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ปัจจุบันได้เพิ่มขยายเป็นอย่างมาก กิจกรรมหรือรายการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมืองได้เปิดกว้างมากขึ้นกว่าในอดีตที่อาศัยสื่อเหล่านี้ค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ประสบคือ การดำเนินการส่วนใหญ่ในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ จะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ทำให้มีข้อจำกัดในการนำเสนอรายการ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีขอบเขตจำกัดในการนำเสนอ แต่ในปัจจุบัน หลายรัฐบาลที่ผ่านมา ได้เปิดให้อิสระในการนำเสนอข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งแนวโน้มบทบาทในอนาคตของสื่อสารมวลชน จะเป็นกลุ่มที่มีบทบาทนำในการกระตุ้นการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน

5. สถาบันทางการเมือง การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย โดยอาศัยสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากพรรคการเมืองในประเทศไทย ยังมีความเป็นสถาบันที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในระดับต่ำ พรรคการเมืองที่มีคุณภาพน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นที่รวมของนักการเมืองในการลงสมัครรับเลือกตั้งและแสวงหาอำนาจทางการเมือง แต่แนวโน้มในการผลักดันให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนมีเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทย จึงดำเนินไปภายใต้สถาบันต่างๆและสถาบันการเมือง แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่ผูกพันธรรมชาติการเมืองแบบดั้งเดิมผสมกับแบบไพร์ครอบงำ ไม่ใช่อาศัยแบบประชาธิปไตยที่บุคคลเข้ามามีส่วนทางการเมืองอย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่มีอยู่นี้ ก็สนองและสนับสนุนระบบการเมืองไทยได้ในระดับหนึ่ง

### ผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในเรื่อง "การสร้างทายาททางการเมืองของตระกูลนักการเมืองไทย" เป็นการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายต้องการให้ทราบถึงตระกูลนักการเมืองของไทยว่า ประกอบไปด้วยตระกูลใดบ้าง ตลอดจนวิธีการเชื่อมโยงเครือข่ายของญาติพี่น้องของบุคคลในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ สกุลเดียวกัน เพื่อสานต่อการเป็นนักการเมือง ด้วยการสร้างทายาททางการเมืองขึ้นมา ไม่ว่าจะด้วยการสานต่ออุดมการณ์ทางการเมือง หรือ การปกป้องรักษาและขยายเครือข่ายทางธุรกิจ ซึ่งปัจจุบัน จะพบว่า แนวโน้มของการเข้าสู่วงการเมืองของนักธุรกิจมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ต้องอาศัยการค้นคว้าเอกสาร ข้อมูล และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมา จนถึงการเลือกตั้งในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 เพื่อให้ทราบข้อมูลของบุคคลในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ สกุลเดียวกัน ที่มาดำรงตำแหน่งทางการเมือง ด้วยการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ ยังศึกษาถึงบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเป็น สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลว่า มีบุคคลในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ สกุลเดียวกันกับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากน้อยเพียงใด ที่ถูกกำหนดให้เป็นทายาททางการเมือง ด้วยวิธีการและสาเหตุใดที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาถึงกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทย ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ผลการศึกษาวิจัยของ วรสิทธิ์ โรจนพานิช ในเรื่อง "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร"<sup>36</sup> ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย คือ ประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีในการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งได้ทำการศึกษาตั้งแต่เหตุจูงใจในการเข้าสู่วงการเมือง เส้นทางสู่การเป็นผู้

<sup>36</sup> วรสิทธิ์ โรจนพานิช, "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

สมัครรับเลือกตั้ง การหาเสียงเลือกตั้งอิทธิพลที่มีต่อการลงคะแนนเสียง และการไปใช้สิทธิของประชาชนในการลงคะแนนเสียง

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ "ทางไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง" ได้สรุปถึงการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมุ่งไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งได้นั้น โดยทั่วไปแล้วจะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษกว่าบุคคลอื่น กล่าวคือ

1. ภูมิหลังทางการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ จะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิหลังทางการเมืองมาพอสมควร อาจเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมาก่อน หรืออาจเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมาก่อน ซึ่งนับได้ว่ามีบทบาททางการเมืองมาพอสมควร
2. ชื่อที่รู้จักกันดี ได้แก่ การเป็นผู้ที่รู้จักกันดีในหมู่ประชาชน โดยทั่วไปหมายถึง การมีฐานะทางสังคมในระดับสูง เช่น การเป็นผู้มีอาชีพที่ประชาชนนับถือ
3. จังหวัดและโชค หมายถึง จังหวัดและโชคในการที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น สถานการณ์ทางการเมืองในขณะที่ยังสมัครรับเลือกตั้งที่นิยมผู้ที่มีการศึกษาสูง เป็นต้น
4. การบอกกับประชาชน หมายถึง การหยั่งเสียงของตนเองกับประชาชน ในเขตที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง

ผลการศึกษาของ วรสิทธิ์ วจนะพานิช ในส่วนของทางไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่า ภูมิหลังทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อันได้แก่ การเป็นผู้มีชื่อเสียงดี เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนโดยทั่วไป เป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งต่อหนทางไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง แม้ว่าการศึกษาจะไม่ได้มุ่งไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่เคยเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือมีเครือญาติในตระกูลหรือครอบครัว หรือ สกุลเดียวกันโดยตรง แต่ผลของการศึกษาในส่วนของทางไปสู่การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง นับได้ว่า มีส่วนสำคัญที่จะนำไปเชื่อมโยงถึงที่มา และสาเหตุในการสร้างทายาททางการเมือง โดยอาศัยวิธีในการศึกษาวิจัยดังกล่าว

ในประเด็นของประสบการณ์ทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รับการคัดเลือกและประสพชัยชนะในการเลือกตั้งรวมทั้งเป็นการสืบต่อความเป็นทายาททางการเมือง ผลการศึกษาของพล.ต. ประมาณ อติเรกสาร (ยศในขณะนั้น) ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาพรรคชาติไทยและอดีตหัวหน้าพรรคชาติไทย เป็นผลการศึกษาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเมืองทางการเมืองของตนเองไว้กับหนังสือ "บันทึกความทรงจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค

สาระสำคัญของหนังสือ "บันทึกความทรงจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค"<sup>37</sup> มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง การสร้างทายาททางการเมืองของตระกูลนักการเมืองไทย โดยกล่าวถึงที่มาและการรวมตัวเพื่อก่อตั้งพรรคชาติไทย ที่เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในเครือญาติเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชอยราชครู จนเป็นที่มาของคำเรียกนักการเมืองในกลุ่มนี้ว่า กลุ่มราชครู ซึ่งในระยะแรกของการรวมตัวก่อตั้งพรรคชาติไทยนั้น เป็นระยะเวลาที่กระชั้นกับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 26 มกราคม 2518 ดังนั้น จึงเป็นภาระหน้าที่ที่พรรคชาติไทยจำเป็นต้องทำการคัดเลือกบุคคลที่พรรคจะส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรค

ในการคัดเลือกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ใกล้ชิดกับการเลือกตั้ง ดังนั้น จึงไม่มีเวลาพอ และไม่มีเวลาคัดเลือกบุคคลเข้าลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างพิถีพิถัน วิธีการที่พรรคชาติไทยใช้ในการคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง วิธีการหนึ่งก็คือ การสรรหาบุคคลที่เคยเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ บุคคลที่เคยสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่พลาดไป โดยอยู่ในอันดับใกล้เคียงกับผู้ชนะ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการเลือกตั้ง และยังกำลังอยู่ในความสนับสนุนจากประชาชน อีกทั้งยังเป็นการทุ่มแรงและเวลา ตลอดจนค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนั้น อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นที่ต้องการของพรรคการเมือง

จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนนับว่า เป็นผู้ที่มีความพร้อมสูงทั้งในแง่ความสนับสนุนจากประชาชน และค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง การดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาก่อน หรือ เคยลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือ การเป็นเครือญาติของนักการเมืองที่เป็นทายาททางการเมือง ทั้งหมดเป็นเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นกับพรรคชาติไทย

การศึกษาของเพี้ยน อัญฤทธิ เรื่อง "ส.ส.ไทย 2526"<sup>38</sup> เป็นผลงานการศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่มีความสำคัญถึงการศึกษาถึง ตระกูลการเมืองและการสร้างทายาททางการเมือง ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะการเลือกตั้งครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นเก่าหลายคนที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาอีก และมีสมาชิกสภาผู้แทน

<sup>37</sup> พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร. บันทึกความทรงจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค. (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2520).

<sup>38</sup> เพี้ยน อัญฤทธิ. ส.ส.ไทย 2526. (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527).

ราษฎรรุ่นเก่าหลายคน ที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งหรือสอบตก และมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นเก่าอีกหลายคน ที่ไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือ ยุติบทบาททางการเมือง ในการศึกษาเรื่องนี้ได้ทำการแจกแจงแบ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกเป็น 4 รุ่น คือ

1. ส.ส.รุ่นเก่า ตั้งแต่ พ.ศ.2476 เป็นต้นมา
2. ส.ส.รุ่นกลางเก่ากลางใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2512 เป็นต้นมา
3. ส.ส.รุ่นใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2518 เป็นต้นมา
4. ส.ส.รุ่นปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.2522-2526

1. ส.ส.รุ่นเก่า คือ ส.ส.รุ่นแรกจริงๆ ปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งแรก ตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 รุ่นนี้ส่วนใหญ่จะเสียชีวิตไปเกือบหมดเหมือนกับพวกคณะราษฎร ซึ่งในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่คนแล้ว จะมีเหลือก็คือ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ คนเดียวที่ได้รับเลือกตั้ง ตั้งแต่ พ.ศ.2480 เป็นต้นมา

2. ส.ส.รุ่นกลางเก่ากลางใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา ส.ส.รุ่นนี้นับเป็นรุ่นที่มีบทบาททางการเมืองสูง เฉลี่ยอายุประมาณ 45-55 ปี นับว่าเหมาะในการเป็นผู้บริหารประเทศ ส.ส.ที่ได้รับความนิยมสูงสุดและรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ นายชวน หลีกภัย นายชวนทอง ภูผิวดือเดือน นายปัญญา เกสรทอง นายอุทัย พิมพ์ใจชน จ.ส.อ.ทรงธรรม ปัญญาดี นายพิชัย รัตตกุล นายทวีข กลินประทุม นายโกศล ไกรฤกษ์ นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ นายบริดา พัฒนถาบุตร นายประชุม รัตนเพียร นายบุญส่ง สมใจ ร.ต.อ.สุรัตน์ ไอสถานุเคราะห์ นายอนันต์ ฉายแสง พันเอกสมคิด ศรีสังคม นายอำพัน หิรัญโชติ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา

3. ส.ส.รุ่นใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518-2519 มีบทบาทสำคัญเท่าเทียมกับ ส.ส.รุ่นกลางเก่ากลางใหม่ ส.ส.รุ่นนี้ได้เป็นรัฐมนตรีถึง 8 คน รองประธานสภาผู้แทนราษฎร 1 คน สำหรับ ส.ส.ที่ได้รับความนิยมสูงสุดและรองลงมา ได้แก่ นายสมัคร สุนทรเวช นายบัญญัติ บรรทัดฐาน นายวีระ มุสิกพงษ์ นายสัมพันธ์ ทองสมัคร นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ นายเทอดพงษ์ ไชยนันท์ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ นายวัฒนา อัสวเหม นายสะอาด ปิยะวรรณ ฯลฯ ส.ส.รุ่นที่ได้รับเลือกตั้งใน พ.ศ.2519 ที่ได้รับความนิยมสูงสุด มีดังนี้ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายประสิทธิ์ ณรงค์เดช ดร.ยุพา อุดมศักดิ์ นายมนตรี พงษ์พานิช ดร.อนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ

4. ส.ส.รุ่นปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2522-2526 นับเป็นส.ส.รุ่นใหม่ ที่ได้อยู่ในรัฐสภาครบ 4 ปี มีส.ส.บางคนได้รับเลือกตั้งครั้งแรกก็ได้เป็นรัฐมนตรีแล้ว ได้แก่ นายวงศ์ พลนิกร พันเอก



พล เจริญประเสริฐวิทย์ ร.ต.ประพาส ลิมปะพันธ์ นายทวี ไกรคุปต์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายอำนาจ ยศสุข ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ หากศึกษาเบื้องหลังของบุคคลเหล่านี้ทั้งหมด จะพบว่า ทุกคนล้วนมีประสบการณ์ทางการเมืองมาแล้วทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเครื่องชี้ขนาดได้ว่า ส.ส.เหล่านี้จะมีบทบาทอย่างสูงในทางการเมืองต่อไป ส.ส.รุ่นนี้ที่มีบทบาททางการเมืองสูงตามลำดับ ดังนี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ พันเอกพล เจริญประเสริฐวิทย์ นายวงศ์ พลนิกร นายชุมพล ศิลปอาชา ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ นายอำนาจ ยศสุข นายทวี ไกรคุปต์ นายแพทย์บุญเทียม เขมาภิรัตน์ ส.ส.หน้าใหม่รุ่นสุดท้าย ในการเลือกตั้งวันที่ 18 เมษายน 2526 ที่มีบทบาททางการเมืองสูง ได้แก่ นายมารุต บุณนาค นายไพโรจน์ ไชยพร นายเฉลียว วัชรพุกก็ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง นายจองชัย เทียนธรรม ฯลฯ

การศึกษาเรื่อง "ส.ส.ไทย 2526" ได้ทำการศึกษาถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นแกนนำและมีบทบาทสูง ตลอดจน ส.ส.ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง ส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งเพราะพรรคการเมือง รวมทั้งเพราะบารมีเก่าเป็นพื้นฐาน การศึกษาเรื่อง "ส.ส.ไทย 2526" นี้ นับเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ที่จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาถึง ส.ส.ในรุ่นต่างๆได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ประเด็นในการศึกษาที่สำคัญอีกประการ คือ บทบาทของนักธุรกิจที่เข้ามาสู่วงการเมืองที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในการศึกษาของ ประกาศศักดิ์ อานินทร์พงษ์ เรื่อง "นักธุรกิจกับการเมือง : การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง"<sup>39</sup> ได้กล่าวถึงการเข้ามา มีบทบาทของกลุ่มนักธุรกิจ โดยเฉพาะการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากนักธุรกิจในระดับต่างพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เกิดจากเงื่อนไขหลายประการซึ่งผลักดันบทบาทของกลุ่มนักธุรกิจ หรือบุคคลในสาขาอาชีพนักธุรกิจ อันได้แก่

ประการแรก เป็นผลจากการได้เปรียบทางฐานเศรษฐกิจ ที่กลุ่มธุรกิจมีเหนือกลุ่มอื่นๆในสังคม

<sup>39</sup> ประกาศศักดิ์ อานินทร์พงษ์. "นักธุรกิจกับการเมือง : การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

ประการที่สอง เป็นความจำเป็นที่กลุ่มธุรกิจ ต้องการจะรักษาระบบเศรษฐกิจ ระบบเสรีนิยม หรือ ทุนนิยมให้คงไว้ ซึ่งเป็นการต่อต้านกระแสความเคลื่อนไหวของฝ่ายที่ต้องการล้มล้าง หรือ เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาดในเมืองไทย

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมไทย ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบราชการมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญของบุคคลในสาขาธุรกิจ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นในสังคม

ประการที่สี่ คือ การที่กลุ่มปกครองเริ่มตระหนักถึงความจำเป็น ในการมีฐานทางเศรษฐกิจมาสนับสนุน ในรูปที่ยอมรับกันว่า เป็นความชอบธรรมของระบบการเมือง

ประการสุดท้าย อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลผลักดันจากองค์การอาเซียนในการกระตุ้นให้สถาบันธุรกิจของไทย มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจในรัฐบาล เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจในกลุ่มอาเซียน

จากปัจจัยเหล่านี้ที่ส่งผลให้นักธุรกิจหลายระดับมีความสำคัญ และได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าแข่งขันลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การศึกษาถึงบุคคลเหล่านี้มีความสำคัญ เป็นเรื่องที่น่าสนใจและจะทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เพราะนอกจากนักธุรกิจจะเข้ามาสู่วงการเมือง เพื่อปกป้องและขยายผลประโยชน์ของตนเอง ยังมีการสานต่อการรักษาผลประโยชน์ดังกล่าว ด้วยการส่งเครือญาติมาเป็นนักการเมือง การศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็น บทบาทของการต่อสู้ทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มาจากนักธุรกิจที่ผลักดันกฎหมายหรือพระราชบัญญัติต่างๆ ตลอดจนการใช้อำนาจหน้าที่ทางการเมือง เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เป็นการสนองตอบต่อกลุ่มนักธุรกิจด้วยกันเอง หรือ ครอบคลุมถึงผลประโยชน์ของประชาชนโดยทั่วไป

## สรุป

การศึกษาบททวนผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่า การที่นักการเมืองได้ส่งเครือญาติในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ สกุลเดียวกัน มาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีความได้เปรียบบุคคลอื่นๆ ในขั้นตอนกระบวนการสรรหาบุคคลมาลงสมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมือง เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ได้เปรียบ ทั้งในแง่ประสบการณ์ทางการเมือง และ ฐานทางการเมืองที่มีโอกาสประสบความสำเร็จได้รับเลือกตั้งมากกว่า นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มนักธุรกิจจำนวนหนึ่งสนใจ และเข้ามาเกี่ยวข้องทางการเมือง เพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจ และได้ส่งเครือญาติมาสมัครรับเลือกตั้งเพื่อสานต่อการปกป้องผลประโยชน์ดังกล่าว

นอกจากนี้ การจากศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละรุ่น จะพบว่า มีนักการเมืองที่เป็นเครือญาติในตระกูล หรือ ครอบครัว หรือ สกุลเดียวกัน มาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนหลายตระกูล เป็นการสานต่อและสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว ประกอบกับแนวความคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาจะนำมาเป็นกรอบในการศึกษาเรื่อง "การสร้างทายาททางการเมืองของตระกูลนักการเมืองไทย" ของผู้ศึกษาต่อไป